

Marina M. Petrović Jilih

*Odsek za germanistiku, Filološko-umetnički fakultet,
Univerzitet u Kragujevcu
marinajulichkg@gmail.com*

Kultura u književnosti i književnost u kulturi u germanističkoj nastavi književnosti – analiza primera iz nastavne prakse

Apstrakt: Nadovezujući se na aktuelan kulturološki i književnodidaktički diskurs, ovaj rad za predmet ima analizu kulturnog znanja impliciranog u odabranim književnim tekstovima, a eksplicitno iznađenog u studentskim sastavima. Studiju slučaja sačinjavaju studenti i studentkinje četvrte godine (akademska 2020/2021) na Katedri za germanistiku Filološko-umetničkog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu. Polazeći od istraživačkih pitanja da li i u kojoj meri studenti i studentkinje vladaju kulturnim interpretativnim obrascima iz perioda postojanja Nemačke Demokratske Republike i neposredno posle ujedinjenja Nemačke, te da li raspolažu književnim, kulturološkim i kulturnim kompetencijama potrebnim za razumevanje romana i njihovo samostalno tumačenje, postavljeni su sledeći ciljevi: osposobljavanje studenata i studentkinja za pronalaženje kulturnih znanja u književnim tekstovima; osposobljavanje za samostalno, argumentovano, kritičko i samokritičko čitanje i tumačenje tekstova i kulturnih obrazaca u njima kao i razvijanje svesti o društveno-političkom angažovanju i potrebi društveno-političke kritike kako sopstvenog, tako i društva ciljane kulture.

Ključne reči: didaktika književnosti, književni tekstovi, kulturni interpretativni obrasci, kultura, nastava, kvalitativna istraživanja, analiza dokumenata

Značaj i uloga književnih tekstova u internacionalnoj germanistici

Uloga književnih tekstova u nastavi nemačkog kao stranog jezika menjala se kroz istoriju nastave. „Postavlja se pitanje da li književnost uopšte treba da bude deo nastave stranog jezika, a ako da, s kojim ciljem, s kojim sadržajima i na koji način treba da se obrađuje” (Zobenica 2018, 27). Od gramatičko-prevodne metode, gde su smatrani za jedinu vrstu tekstova dostojnih nastave, preko njihovog potpunog proganjanja iz udžbenika direktne, audio-lingvalne i audio-vizuelne metode, te delimično i komunikativne metode 70-ih godina, oni se sa interkulturnom germanistikom i interkulturnom komunikativnom metodom od

80-ih godina vraćaju u nastavu. Ovde se uglavnom instrumentalizuju u službi gramatike ili lingvokulturologije. Krajem 20. i početkom 21. veka interkulturalni pristup u nastavi smenjen je diskurzivnim. Kulturno-kontrastivni pristupi interkulturalne didaktike transformišu se u diskurzivne semiotičke koncepte (Altmayer 2009, 123)¹. Nakon turbulentnih promena u didaktičko-metodskom promišljanju novih mogućnosti, uloga i ciljeva institucionalizovane nastave književnosti kako na maternjem, tako i na stranom jeziku, započetih 70-ih godina 20. veka u nemačkom književno-didaktičkom diskursu, iskristalizovalo se u poslednjih desetak godina nekoliko heterogenih pristupa, čija se kombinacija, u zavisnosti od postavljenih ciljeva, čini kao najbolje rešenje za sadašnju nastavnu praksu u internacionalnoj germanistici. Mnoge publikacije štampane posle 2010. godine, kao i seminari i naučne konferencije održavane, npr. u Lajpcigu (2010), Minhenu (2011), Meksiku (2014), bavile su se aktuelnom ulogom književnosti u školskoj i visokoškolskoj nastavi nemačkog kao stranog jezika (Dobstadt/Riedner 2014, 154). Wolfgang Halet ističe da su na promenjene uslove učenja i čitanja uticali digitalna revolucija, promenjena uloga porodice, individualizacija vrednosnih stavova, ubrzan način života. Sposobnost učešća u *real-world*-diskursima sa govornicima stranog jezika su ključni didaktički pojmovi usmereni na sticanje jezičkih i kulturnih kompetencija u okviru globalnog učenja i podučavanja. Posebnu ulogu u ovakvom procesu učenja Halet daje književnim tekstovima i filmovima. Pri tome, književni tekstovi postaju i sami deo diskursa „kao odličan oblik samoposmatranja društava” (Halett 2006, 75). Kler Kramš u književno-didaktički diskurs uvodi pojam „symbolic competence”, smatrajući da se upravo preko književnih tekstova stiču simboličke kompetencije značajne za komunikaciju u globalnom kontekstu sveta u kome mi danas živimo (Kramsch 2006, 251). Kristina Skorniakova povezuje procese čitanja, razumevanja i tumačenja književnih i drugih tekstova sa istraživanjima iz oblasti neurologije i neurobiologije. Osim kognitivnih procesa, ona za razumevanje čitanih tekstova naglašava i značaj prepoznavanja njihove literarnosti, kao i kulturnih interpretativnih obrazaca (Skorniakova 2014, 39-40). Za Karmen Šir, u radu sa književnim tekstovima na stranom jeziku najbitnije je estetsko obrazovanje koje treba da omogućiti čulno, emocionalno-empatijsko i subjektivno tumačenje tekstova (Schier 2014, 51). Andrea Leskovec u prvi plan stavlja sticanje književnih, ali i društveno-političkih kompetencija u univerzitetskoj nastavi književnosti, naglašavajući značaj razlika između matične i internacionalne germanistike. Ona pledira za razvoj specifičnih ciljeva i metoda koje bi mogle biti efikasno primenjive u nastavi književnosti u internacionalnoj germanistici. Andrea Leskovec smatra da se i van matičnih fakulteta treba baviti metodama usmerenim na tekst i kontekst, a osim receptivne estetike i hermeneutike, u nastavu treba uključiti formalističko-strukturalističke, naratološke

¹ Sve prevode u radu sačinila je njegoa autorka.

i dekonstruktivističke pristupe tekstu (Leskovec 2014, 120). Mihael Dobštat i Renate Ridner u centar svojih istraživanja stavljaju pojam „literarnost” (Literarizität), izvodeći odatle dalje zaključke o izboru književnih tekstova, nastavnim metodama, istraživačkim književno-didaktičkim zadacima i nastavnom dizajnu u obradi književnih tekstova u nastavi nemačkog kao stranog jezika (Dobstadt/Riedner 2014, 156). Oni posedovanje književnih kompetencija smatraju preduslovom za razumevanje književnih tekstova. Literarnost je posebna poetska funkcija jezika koja mora biti naglašena u nastavi.

Klaus Altmajer posmatra nauku o književnosti kao samostalnu naučnu oblast i deo studija nemačkog kao stranog jezika, što se pokazuje u njenom institucionalizovanom i stručno-sadržinskom određenju (Altmayer 2014, 26). Ona je na univerzitetima širom Nemačke deo studijskih programa koji se uglavnom nazivaju Studije kulture (Cultural Studies). Studije kulture se između ostalog bave procesima učenja i podučavanja u kontekstu stranog jezika i predmet su joj svi tekstovi (ne samo književni). Altmajer odbija da nauci o književnosti da samostalno mesto na institutima za Nemački kao strani jezik u Nemačkoj, ali je smatra bitnim predmetom u kulturnodiskurzivnom kontekstu (Altmayer 2014, 34). Lingvokulturologiju Altmajer naučno zasniva kao diskurzivnu lingvokulturologiju u službi predmeta nemački kao strani jezik, a „prominentnu” ulogu dodeljuje kulturnim interpretativnim obrascima (Altmayer 2014, 10). Njihovo pronalaženje, analiza i empirijsko određenje mogući su samo u tekstovima i kroz tekstove (u širem smislu). Zbog značaja za ovaj rad, ovde ću obrazložiti konstruktivistički pojam kulture i kulturnih interpretativnih obrazaca koji je preuzet od Altmajera za potrebe ne samo ovog rada, već i naučnog utemeljavanja književnodidaktičkih modela koje isprobavam u svojoj nastavnoj praksi.

Književni tekstovi i kulturni interpretativni obrasci

Pojam kulture Altmajer ne definiše kao etnički fenomen. Subjekti koji tumače i konstruišu svet koji ih okružuje deo su komunikativnih zajednica koje se razlikuju na socijalnom, regionalnom, transnacionalnom i nacionalnom nivou, te nisu teritorijalno niti etnički ograničene. Pojam jezičke komunikativne zajednice je teorijski konstrukt, koji pokušava da izbegne pripajanje „kulture” jednoj naciji. Zajednička rezerva znanja pripadnika i pripadnica jedne komunikativne zajednice konstruisane preko intersubjektivnog zajedničkog jezika čini njenu kulturu, a ona nam je dostupna samo putem tekstova i u širem značenju – diskursa. Tako su tekstovi u najširem smislu predmet kulturno-naučne analize (Altmayer 2004, 144). Ako je stvarnost socijalni i društveno tumačeni konstrukt, mi tu svoju stvarnost stvaramo i razumemo na osnovu kulturnih interpretativnih obrazaca, koje smo naučili u toku socijalizacije. Te intersubjektivne strukture

znanja služe da bi nove informacije povezale sa starim i sadrže apstraktno i tipizirano znanje o nekom iskustvenom polju. Osim toga, one sadrže i kolektivno iskustvo, poseduju određenu stabilnost u dužim vremenskim periodima i nezavisne su od nacionalnog, regionalnog i socijalnog iskustva, te nisu ukorenjene u kognitivnom sistemu individue, već su zajedničke jednoj jezičkoj zajednici (Altmayer 2004, 154). Kako je značenje konstrukcija subjekta, kategorije tačno i netačno prestaju da budu relevantne. Najvažnija u ovom procesu je vijabilnost, tj. uspešnost radnje (opširnije o radikalnom konstruktivizmu u Petrović-Jilih 2016, 25-29) – u našem slučaju konstrukcija značenja teksta. Značenje je kontekstualna relacija vezana za učesnike i učesnice određene komunikativne situacije, pa je pitanje adekvatnog značenja književnih tekstova prebačeno u ravan komunikacije, na kojoj se potvrđuju modeli stvarnosti pojedinca u interakciji. Kako je tekst impuls i orijentacija za konstrukciju značenja, vrednovanje rezultata sledi u u socijalnom kontekstu u procesu komunikacije i zavisi od konvencija, pravila i normi koje važe u određenoj komunikativnoj zajednici (Petrović-Jilih 2016, 53).

Jedan od zadataka nastave književnosti na stranom jeziku i osnovni zadatak lingvokulturologije jeste da u tekstovima učini vidljivim interpretativne obrasce na osnovu kojih konstruišemo tzv. stvarnost. Upoznavanjem sa njima svi oni koji uče strani jezik mogu neometano da ravnopravno i kritički učestvuju u komunikaciji na tom jeziku. Na osnovu ovoga se može reći da kulturno-naučna analiza polazi od svih vrsta tekstova i opet im se vraća (Altmayer 2004, 154-165). U procesu obrade književnih tekstova recipijenti su aktivni u svim ulogama koje im nudi socijalni sistem književnost: receptivnoj, produktivnoj, prerađivačkoj i distributerskoj (Schmidt 1991, 14, Petrović-Jilih 2016, 29-33). „Književni tekstovi su fiktionalne konstrukcije koje predstavljaju njima svojestvenu sopstvenu stvarnost” (Leskovec 2014: 125).

Primer iz nastavne prakse

Budući da lingvokulturologija na Katedri za germanistiku Filološko-umetničkog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu nije zastupljena kao samostalan predmet, već samo sa dva srodna predmeta: nemačkom teorijom kulture, kao izbornim predmetom u zimskom semestru na četvrtoj godini studija, i kulturno-političkom istorijom Nemačke 20. veka, kao obaveznim predmetom na master studijama, ugrađena je u nastavu na predmetima na četvrtoj godini studija germanistike u letnjem semestru 2021. godine: produktivan rad sa književnim tekstovima i nemačka književnost 20. veka² tako što su integrisani sadržaji oba predmeta.

² Na ovom predmetu radi se i sa tekstovima iz 21. veka.

„Sledeći korak jeste izbor odgovarajućih metoda, odnosno načina rada, aktivnosti nastavnika i učenika koji će dovesti do ostvarenja željenog cilja. Svaka odabrana metoda mora da bude u službi cilja i prilagođena učenicima, pri čemu prednost treba davati onim metodama koje doprinose razvoju ličnosti učenika i njihovih sposobnosti, odnosno metodama kod kojih u središtu pažnje nije nastavnik” (Zobenica 2018, 230). „Metodski repertoar interkulturnih treninga” (Honeff-Becker 2006, 16) preuzet je od Honef-Beker, prerađen i korišćen za potrebe nastave na sledeći način:

1. Receptivni postupci – čitanje/gledanje/slušanje tekstova, detaljno ponovljeno čitanje
2. Refleksija i samorefleksija – pisanje biografija
3. Produktivni postupci – razne vrste kreativnog i produktivnog pisanja kao i scenski prikazi i pozorišno-pedagoški performansi (obavezni u uslovima neposredne nastave, ovde nisu mogli biti primenjivani)
4. Analitički postupci - analiza filmova i književnih tekstova.

Radni zadaci za studentkinje i studente

Nakon ovih didaktičkih razmišljanja, u nastavne jedinice od po dva puta po 90 minuta sedmično su raspodeljeni zadaci i nastao je koncept nastave zasnovan na produktivnom pisanju. Na prvom času je trebalo napisati sastav, pesmu ili esej pod naslovom *Moje detinjstvo i mladost u Srbiji (Meine Kindheit und Jugend in Serbien)*. Zatim je sledilo čitanje romana Marka Dinića *Dobri dani (Die guten Tage)* i pisanje komentara sa osvrtom na tekst. Naredni zadatak bio je napisati samoprocenu poznavanja kulture Istočne Nemačke. Potom je usledilo gledanje filmova *Das Leben der Anderen* i *Good Bye, Lenin!* i pisanje utisaka o njima. Časove od 7. do 11. činio je samostalan rad: čitanje romana *Als wir träumten*. Završni zadatak bio je pisanje sastava na temu *Detinjstvo i mladost u NDR i nakon ujedinjenja na primeru glavnih junaka romana Klemensa Majera Dok smo sanjali (Kindheit und Jugend in der DDR und nach der Wende am Beispiel der Hauptfiguren in Roman Als wir träumten von Clemens Meyer)*. Poslednja dva časa bila su posvećena evaluaciji.

Empirijsko istraživanje

Ciljevi i istraživačka pitanja

Prvo istraživačko pitanje bilo je poznavanje nemačkih kulturnih interpretativnih obrazaca (u daljem tekstu KIO), posebno u periodu neposredno pred i posle ujedinjenja Nemačke. Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na vladanje

književnim kompetencijama neophodnim za razumevanje književnih tekstova. Iz istraživačkih pitanja proizilaze ciljevi studije. U osnovne ciljeve nastave u letnjem semestru 2021. godine spadaju sticanje i produbljevanje znanja o KIO „Istočna Nemačka” i „Ujedinjenje”, te sticanje i produbljevanje književnih kompetencija. Ova znanja doprinose osposobljavanju studenata i studentkinja za relativizaciju individualnih i/ili kulturnih kognitivnih šema tumačenja sveta i stvarnosti i stavljanje istih pod znak pitanja; sposobnosti razumevanja, objašnjavanja i rekonstrukcije stranih, nepoznatih šema u književnim tekstovima kao mogućih razloga za (ne)razumevanje tekstova i osposobljavanju da na osnovu ove rekonstrukcije zauzmu određeni stav (up. Petrović-Jilih 2016, 36-37). Time se doprinosi prevazilaženju etnocentrizma, kritičkom pristupu svojoj i drugim kulturama, mogućnosti adekvatnog tumačenja vrednosti i simboličkih kodova tuđe kulture i umetničkih tekstova, kao i spremnosti da se spoznaju i respektuju njene stranosti (Honnef-Becker 2006, 15).

Metodologija istraživanja

Sprovedeno kvalitativno istraživanje se služi istraživačkim dizajnom studije slučaja kao kompleksnog socijalnog sistema (Mayring 2002: 41) koji čini grupa od 19 studentkinja Katedre za germanistiku na Filološko-umetničkom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu. Sve ispitanice su ženskog pola, što ima veze sa kvantitativnom dominacijom devojaka pri upisivanju studija nemačkog jezika i književnosti. Broj učesnica u istraživanju je bio nešto veći od optimalnog, koji je po Majringu od 6 do 12 (Mayring 2002: 77). Iako dolaze iz različitih krajeva Srbije, sačinjavaju relativno homogenu grupu sa istim ili sličnim obavezama na fakultetu, sličnim izgledima za zapošljavanje i sličnim vršnjačkim interesovanjima. Za vreme istraživanja svi su pohađali onlajn nastavu u osmom semestru akademske 2020/2021. godine. Konkretna situacija u kojoj su radili se može okarakterisati kao prirodna, ali nije bila učionica, već kuća. Način rada je bio individualan, a činilo ga je pisanje sastava kao odgovora na zadate teme.

Istraživanje je vršeno postupkom koji spada u klasično polje kvalitativno-interpretativne analize (Mayring 2002, 46) pri obradi jezičkog i nejezičkog materijala: opisnom analizom dokumenata. U dokumente ne spadaju samo diplome, potvrde i pisani izvori od posebnog značaja, „dokument može da bude sve, tekstovi, filmovi, tonski zapisi, ali i predmeti kao što su alati, građevine, umetnički predmeti” (Mayring 2002, 47). Važno je da nas dovode do važnih zaključaka o ljudskim mišljenjima, osećanjima i radnjama, tj. da se mogu interpretirati. Prva prednost ovog istraživačkog dizajna je raznovrsnost materijala. Druga prednost je u tome što je materijal već spreman i istraživači ne moraju da ga tek sačinjavaju i testiraju. Subjektivnost istraživača je time svedena na izbor dokumenata. Analiza dokumenata može u svakom istraživačkom planu biti od velike

važnosti za istraživanje, kad god postoje valjani izvori dokumenata za rešavanje istraživačkih zadataka. Dokumenti koji se analiziraju i na osnovu kojih se vrši kategorizacija kulturnih interpretativnih obrazaca su raznorodni pismeni sastavi studentkinja. Pisani su na nemačkom jeziku. Na srpski ih je prevela autorka rada da bi rad učinila pristupačnim široj nastavnoj i naučnoj javnosti koja ne spada u germanističku. Kako su studentkinje, njihova polazna znanja, te književne i kulturne kompetencije koje će steći u toku predstavljene nastave isključivi fokus istraživanja, ova dokumenta imaju visoku iskaznu vrednost za istraživanje. Da bi se sačuvala anonimnost ispitanica promenjena su im imena.

Kvalitativna interpretacija materijala igra odlučujuću ulogu u postupku koji se sastoji iz sledećih koraka:

1. Postavka analitičkog aparata i istraživačkih pitanja
1. Navođenje dokumenata koji se analiziraju
1. Kritika izvora i sagledavanja iskazne vrednosti dokumenata za istraživačka pitanja
1. Interpretacija dokumenata (Mayring 2002, 48-49)

Postavljene su sledeće hipoteze:

- ispitanici i ispitanice nemaju dovoljno kulturnog i kulturološkog znanja o Nemačkoj u vreme ujedinjenja i neposredno nakon ujedinjenja 1989. godine,
- ispitanici i ispitanice nemaju dovoljno izgrađenu kritičku i samokritičku društvenu svest,
- nedostatak kulturnog znanja će im onemogućavati razumevanje književnih tekstova i užitek u čitanju, te će im to remetiti razumevanje čitanja književnih tekstova.

Kriterijumi za izbor tekstova

Izbor glavnog teksta *Als wir träumten (Dok smo sanjali)* Klemensa Majera objavljenog 2006. godine i sporednih tekstova – romana *Die guten Tage (Dobri dani)* – prevod na bosanski 2020. god) Marka Dinića iz 2019. godine, te filmova *Good Bye, Lenin!* (2003) i *Das Leben der Anderen* (2006) ispunjavaju sve kriterijume koje je predložila Neva Šlibar (Šlibar 2011, 92-98), sa posebnim osvrtom na ciljeve postavljene u ovom konkretnom nastavnom projektu. Odabrani tekstovi su:

- prilagođeni postavljenim ciljevima nastave;
- sagledani i recipirani kao celina;
- odgovaraju jezičkim kompetencijama studenata i studentkinja;
- aktuelni su u smislu mogućnosti uspostavljanja veze između sveta tekstova i sveta u kome recipijenti i recipijentkinje žive;

- sadrže brojne kulturne interpretativne obrasce nemačke govorne zajednice;
- imaju visoku književno-umetničku vrednost;
- imaju potencijal da emotivno i intelektualno zainteresuju studente i studentkinje

Analitički aparat

Na osnovu Altmajerove tipologije kulturnih interpretativnih obrazaca sačinjen je analitički aparat za svrhu istraživanja. Altmajer razlikuje četiri kategorije kulturnih obrazaca:

1. Kategorijalni obrasci služe klasifikaciji i pozicioniranju ljudi u socijalnoj interakciji. Uz njihovu pomoć spravljamo diskursivne konstrukcije kako sopstvenih, tako i stranih identiteta. Ovde uz odgovore na pitanja „Ko sam ja?“, „Ko je ovaj drugi čovek?“ spadaju kulturni obrasci „Zapadnjak“ – „Istočnjak“; „muškarac“ – „žena“; „star“ – „mlad“, kao i etničke kategorije „Evropljanin“, „Nemac“ itd, i ostale autostereotipne i heterostereotipne konstrukcije identiteta.
2. Topološki obrasci nam služe za orijentaciju u prostoru. Osim geografskih kategorija, u njih spadaju i „domovina“, „grad“, „selo“, „putovanje“.
3. Hronološki obrasci služe nam da se orijentišemo u vremenu, a dele se na temporalne (naša apstraktna poimanja podele vremena) i mnemološke (sećanje, pamćenje).
4. Aksiološki obrasci nam omogućavaju da određujemo vrednosti i postavljamo pitanja šta je dobro, a šta zlo. U njih se ubrajaju i npr. vrednosti tipa: ljudsko dostojanstvo, sreća, solidarnost, pravda, disciplina, poštenje, novac, kriminal (Altmayer 2014, 30-31).

Rezultati analize

Uvodna nastavna faza

Cilj uvodne nastavne faze – pisanje biografija, gledanje navedenih filmova i pisanje filmskih kritika, bio je buđenje motivacije za čitanje glavnog teksta, uvođenje u temu detinjstva i odrastanja (o čemu će glavni lik iz svoje perspektive „izveštavati“ u romanu *Dok smo sanjali*), te putem samorefleksije i samopromišljanja olakšati empatiju sa likovima, razumevanje sveta teksta i eventualno prihvatanje i prepoznavanje njegovih KIO na pozadini aktiviranog implicitnog i eksplicitnog kulturnog predznanja o sopstvenim KIO.

Lina: *Teško mi je da izrazim svoje detinjstvo rečima, sećam se samo redova slika, scena bez pokreta koje su se zadržale u mom mentalnom foto-albumu. Možda je to bio nedostatak sunca, to što su toliko nejasne. Ili su se možda jednostavno prebrzo smenjivale i kretale da nisam mogla da ih shvatim. Nemam pojma. A možda je samo teže kad se piše o sebi, nego kad se piše o drugima.* (Biografija)

Filmski tekstovi *Good Bye, Lenin!* i *Das Leben der Anderen*, kao impulsi, naveli su recipijentkinje na refleksivno, normativno i afektivno promišljanje, doveli ih do novih kulturnih znanja i zainteresovali za dalje samostalno istraživanje teme.

Lina: *U ovom filmu se uopšte ne spominje Kristijanino pogrešno ubeđenje (mislim na socijalističke ideje koje je zastupala). Ne mogu drugačije, nego da pomislim šta bi se dogodilo kad bi u filmu pod nazivom „Good bye, Hitler!” dobar sin pokušao da sačuva svoju voljenu majku od vesti o propasti Trećeg rajha.*

Lola: *Iskreno rečeno, ludilo! Tako puno emocija. Od sreće preko iznenađenja, straha, napetosti, ljubavi, transformacija u svakom obliku, promena, do smirenosti i mira. Kraj je po meni bio jako emotivan. Plakala sam, ali to je za mene normalno. Ceo film mi se mnogo sviđa.*

Time je postignuta motivacija za čitanje književnih tekstova, što je jedan od osnovnih nastavnih ciljeva svake institucionalizovane nastave književnosti kako na stranom, tako i na maternjem jeziku. Smatra se da su dobro pripremljeni za ulazak u svet tekstova. *Da se u pozadini svega krije tragedija jedne generacije* predstavlja dobru kulisu za čitanje oba romana.

Korišćenje različitih vrsta tekstova (sastav, bajka, pesma, filmska kritika) svedoči o tome da su ispitanice upoznate sa različitim stranostima književnih tekstova (Šlibar 2011, 41-50), da su ih prihvatile i da poseduju brojne književne, tj. estetske kompetencije koje će im verovatno omogućiti neometano razumevanje romana. Kako je predmet rada sprega između književnosti i kulture, tj. uticaj književnih tekstova na produbljivanje kulturnog znanja, tabelarno će biti predstavljeni kulturni obrasci koji proizilaze iz dokumenata – studentskih sastava koji se tiču refleksije o romanima *Dobri dani* Marka Dinića i *Dok smo sanjali* Klemensa Majera.

Refleksija o romanu Dobri dani

U romanu *Die guten Tage (Dobri dani)*, autora Marka Dinića, pripovedač se posle deset godina vraća iz Beča u domovinu na bakinu sahranu. Pri tome se priseća Miloševićeve Srbije iz koje je pobegao, uspomena iz života svoje porodice, uspomena na autoritativnog i licemernog oca komunistu. Dajući aktuelnu sliku srpskog gastarbajterskog mentaliteta, grada Beograda, nekadašnje i današnje Srbije, tekst predstavlja svojevrsnu provokaciju na sliku Srbije (kao individualnu tako i kolektivnu, zastupljenu npr. u domaćim medijima). Nastavni cilj je bio da se kod studenata i studentkinja probudi društvena i politička kritika kulture sopstvene komunikativne zajednice, da bi na produktivan i konstruktivan, kritički i empatijski način mogli da se suoče sa društvenim, političkim, socijalnim i kulturnim obeležjima strane kulture u glavnom tekstu.

Svi dokumenti svedoče o responzivnosti teksta i protivurečnim emocijama koje je izazivao prilikom čitanja.

Mona: *Sa svojim romanom „Dobri dani“ autor je mnoge od nas podstakao na razmišljanje i na pitanja.*

Tea: *Nakon par pročitanih stranica romana bilo mi je loše. Nisam mogla da verujem šta to čitam i htela sam da prestanem ... bila sam razočarana i povređena. Povređena zbog reči jednog nepoznatog čoveka o mojoj zemlji, zemlji u kojoj sam rođena, u kojoj živim i koju volim.*

Ana: *Roman Marka Dinića ostavlja dubok utisak kod čitaoca. Bila sam zbuñjena i negirala sam to što sam čitala, ali na kraju mi je postalo jasno da je sve baš tako kao što je napisao.*

Tea: *Prvi osećaj koji se nekontrolisano nadimao u meni bio je bes.*

Kategorijalni obrasci sa potkategorijama identitet i kolektivni identitet, **topološki obrasci** sa potkategorijama domovina, grad, putovanje i **hronološki obrasci** sa potkategorijama istorijski period, sećanje, pamćenje prepoznati su od strane studentkinja i neće biti detaljnije predstavljani.

Za istraživanje su od značaja aksiološki obrasci, te će ovde biti tabelarno predstavljene i njihove supkategorije dokumentovane izabranim citatima.

Tabela 1: Kulturni interpretativni obrasci u romanu *Dobri dani*

Aksiološki obrasci	Citati
Patriotizam i društvena kritika:	Tea: <i>Ono što ova knjiga zahteva od čitaoca jeste da se odvoji od svog patriotizma i ljubavi prema svojoj zemlji i da kritikuje sve što ga okružuje. Tek tada bes prestaje da bude bes i prelazi u refleksiju i kritiku svojevrsnog pustošenja u zemlji i u glavama ljudi.</i> AN Ana: <i>Prelep pripovedački stil autora sa kritičkim pogledom na srpsku prošlost, masakre, nacionalizam i stalnim respektom ratnih zločinaca je nešto što odlikuje ovo delo.</i>
Nacionalizam i ratni zločinci:	Anja: <i>Ako se pripovedaču može verovati, onda generaciju otaca u Srbiji sačinjavaju isključivo ratni zločinci i silovatelji žena, koji su pokušali da otrov nacionalizma ubrizgaju i svojoj deci.</i>
Kriminal:	Lena: <i>Danas imamo istu situaciju, svugde ima kriminalaca.</i>
Rat:	Anja: <i>Kada se radi o temi rat, nikome nije prijatno da o tome govori, pogotovo kada se radi o našoj domovini i zemlji u kojoj smo rođeni.</i> Tina: <i>Jasno je prikazano šta rat i siromaštvo naprave od mladih ljudi.</i>

Aksiološki obrasci	Citati
Mentalitet, patrijarhalno društvo, muško-ženske uloge:	<p>Tina: <i>Žene se nisu ni za šta pitale, nisu se uključivale u vaspitanje dece. Patriotizam kažu. Muževi su tukli žene, tuku i dalje.</i></p> <p>Mona. <i>Jedan od putnika, Zoran, je oličenje mentaliteta našeg patrijarhalnog društva, koje mnogi još uvek neguju, jer, njegova žena se plaši muža.</i></p>
Siromaštvo, nezaposlenost:	<p>Rina: <i>Prošlo je puno godina od bombardovanja Beograda, ali se neke stvari nažalost nisu promenile. Nezaposlenost, vlada, mladi koji lako propadaju i tako dalje, i danas je to veliki problem.</i></p> <p>Tina: <i>Poznato je da je u to vreme (tokom mladosti protagoniste) na vlasti bio Milošević. Loš životni standard, nezaposlenost, male plate, inflacija, povećani kriminal su samo neke od stvari koje su se dešavale u to vreme.</i></p>
Netolerantnost društva prema različitosti:	<p>Lina: <i>Mislila sam na žrtve terorističkih napada, na potlačene u našoj zemlji, na moje bivše drugare iz škole koji su patili samo zato što su bili drugačiji. Ne želim da moja mala sestra odrasta u svetu u kome se ništa ne menja. Ne želim da ikada dođe u opasnost zato što se razlikuje od drugih ili zato što prihvata one koji su drugačiji.</i></p>
Distopija:	<p>Minja: <i>To me je podsetilo kako je izokrenuta, nepregledna i distopijska čitava situacija u ovoj zemlji, od kada mogu da se sećam.</i></p> <p>Tea: <i>Ne sviđa mi se šta smo postali i kuda idemo. Distopija možda nije samo reč, već realnost. Naša realnost.</i></p>

Refleksija o romanu *Dok smo sanjali*

Roman *Dok smo sanjali* Klemensa Majera govori iz perspektive pripovedača o odrastanju jedne generacije na ulicama Lajpciga posle pada Berlinskog zida. Glavni lik pripoveda iz psihijatrije o scenama iz svog i iz života svojih drugova, priča o drogi, tučama, krađi i alkoholnim orgijama, o smrti, o muzici, boksu i fudbalu, prijateljstvu, patnji i sreći. Melanholičan i nostalgičan ton prožima njegovu priču od početka do kraja. Već u uvodnom delu *Dečje igre*, u kom nam predstavlja svoje prijatelje, pripovedač nam daje da naslutimo u kom će pravcu ove dečje igre voditi.

Glavni junaci odrastaju u NDR-u, gde su bili mladi pioniri, u školi učestvovali u vojnim vežbama i bili ograničeni „strogim socijalističkim režimom“. Nakon pada zida, otvaraju im se sasvim nove mogućnosti da uživaju u novoj slobodi. Pri tome se period promene odigrava baš u vreme njihove promene i „prelaza iz detinjstva u adolescenciju“. Ujedno, novo društveno uređenje u kome žive pokazuje samo privid nezavisnosti i opuštenosti:

Minja: *Nemačka u vremenu posle ujedinjenja u kojoj ovi mladi odrastaju se čitaocu predstavlja kao društvo, koje je sa jedne strane nezavisno i opušteno a sa druge potpuno dezorijentišuće, čiji su obrisi neodređeni da bi se u potpunosti razumeli.*

Cela Danijeva „ekipa“, po izjavama ispitanica, spada u „generaciju 0“ na kojoj se vidi da prelazak iz socijalističkog u kapitalističko demokratsko društvo ne nosi sa sobom samo slobodu, već i mnoge izazove i probleme: masovnu nezaposlenost, siromaštvo, socijalnu nejednakost, osećaj velike nesigurnosti. Mladi postaju sitni kriminalci, provodeći vreme na žurkama, u krađama, tučama, alkoholnim ekscesima i ratovima bandi. Njima je u ovom adolescentskom periodu važno da privuku pažnju na sebe, izraze svoja mišljenja i ispolje skrivene emocije. Ovo nije direktno vezano za političko opredeljenje ili društveni poredak, već spada u tipičnu fazu odrastanja u kojoj se počinje sa postavljanjem i sagledavanjem suštinskih životnih pitanja.

Minja: *Ova priča govori o mladim ljudima, koji ispituju ne samo sopstvene, već granice uopšte, i ne mogu ih naći. Čini se kao da to ponekad pričinjava zadovoljstvo, ali to je u stvari samo put da vide primećuje li ih neko. Ne način kojim se privlači egocentrična pažnja, već više ona osnovna, suštinska. Možda ova priča deluje nostalgичno, ali ja ne mislim da se ovde radi o romantizovanju. Zapravo, više mislim da nam pokazuje širok spektar osećanja i razmišljanja grupe ljudi, koji tek počinju da shvataju da život i ovako i onako ide dalje i da se ne odvija sve tako jasno, bez obzira da li se radi o potčinjavajućem ili nekom drugom naizgled slobodnom režimu.*

Glavni junaci sve vreme pokušavaju da nađu svoj identitet, ali kao što ga ne mogu pronaći, tako nemaju snage ni vremena za prevazilaženje sopstvene prošlosti.

Minja: *Mnogo toga se menja i sopstveni identitet je sve više pod znakom pitanja... Majerova priča odigrava se u Lajpcigu pre i nakon ujedinjenja i prikazuje dezorijentisanost jedne generacije mladih bez nadanja, kao što se sigurno događalo i Zapadnoj Nemačkoj. U naglim promenama trebalo se odjednom prilagoditi i prihvatiti vrednosti zapadnog društva, zbog čega nisu imali vremena da prevaziđu i svesno se suoče sa svojom sopstvenom prošlošću. Roditeljima, koji imaju problema da se i sami snađu u novom društvenom poretku, ne polazi za rukom da svojoj deci prenesu vrednosti i obrasce ponašanja za „život dosto-*

jan čoveka“. Odatle potiče nastanak jedne supkulture, koja pokušava da smisao života pronađe u alkoholu, drogama i nasilju. I to im ne uspeva.

Najbitnija sećanja i najlepši period života pripovedač po izjavama studentkinja vezuje za svoje prijatelje iz detinjstva i mladosti. One zaključuju da su osećaj pripadnosti, podrške i razumevanja, koje nisu dobijali u svojim porodicama, dobili u grupi. Iako je Danijel svestan toga da svojim ponašanjem ne čine dobro ni sebi ni drugima, on ne može drugačije, nego da bude sa njima. Pokušava da bude kritičan kada Pitbul počne da diluje drogu, na primer. Ili kad Majk pretera sa drogom. Ali građenje identiteta mu ne uspeva bez socijalnih kontakata i akcija sa prijateljima. Tragična sudbina većine njih je nužna posledica spone mnoštva individualnih i društvenih okolnosti što proizilazi iz sledećih izjava:

Minja: *Tuče i kriminalne akcije stilizovali su u epske bitke, ne bi li ojačali osećaj zajedništva, MI-osećaj i stvorili osnov za građenje identiteta. Sećanja, koja bi mogla da budu jako traumatična postala su podnošljiva zato što su zajednički proživljena. Usled nedostatka dobrih porodičnih odnosa, oni su se socijaliovali u svojoj grupi pri čemu su za sebe stvorili sopstvena pravila i sopstvene predstave o moralnim vrednostima.*

Kača: *Oni su bili uvek spremni! I dali su jedni drugima časnu pionirsku reč!*

Iz studentskih sastava proizilazi tabelarno prikazana sledeća kategorizacija i supkategorizacija kulturnih interpretativnih obrazaca:

Tabela 2: Kulturni interpretativni obrasci u romanu Dok smo sanjali

Obrasci	Citati
<p><u>Topološki obrasci</u></p> <p>Bivša Istočna Nemačka Ujedinjena Nemačka Grad Lajpcig i njegove četvrti, ulice, klubovi, kafane, fabrike Svakodnevnica (jelo, piće, kupovina, posao)</p>	<p>Mona: <i>Tako mladi kod teme alkohol pominju na primer Holsten Pilsener, pivo koje je pravila pivara u bivšoj Istočnoj Nemačkoj. Tu su i Jägermeister, Stoh, Goldkrone, Grog, Nordhäuser Korn.</i></p>
<p><u>Hronološki obrasci</u></p> <p><u>Temporalni</u> Period oko 1989. godine</p>	<p>Mona: <i>Vreme kada su bili tinejdžeri u Lajpcigu neposredno pre i posle ujedinjenja.</i></p>
<p><u>Mnemološki</u> Sećanja i prošlost</p>	<p>Lena: <i>Protagonisti često razmišljaju o prošlosti i putem sećanja i snova oni stvaraju jedan svet koji nikada nije ni postojao, ali u kome su mogli da pronađu pribežište od sadašnjosti.</i></p>

<u>Kategorijalni obrasci</u>	
Mladi adolescenti Buntovnici	Mona: <i>Oni su buntovnici i imaju loše odnose sa svojim roditeljima.</i>
Lični identitet	Mona: <i>Svi oni traže sopstveni identitet i izlaz iz dezorijentisanosti (Mona)</i>
Kolektivni identitet	Mona: <i>Bore se za prihvatanje njihove družine, njihovog dela grada i žele da budu najveći.</i>
<u>Aksiološki obrasci</u>	
Sloboda	Jana: <i>Snovi iz naslova romana su zapravo snovi o slobodi.</i>
Strog socijalistički režim	Jana: <i>Zahvaljujući priči autora ipak sam uspela da shvatim šta sve jednom mladom čoveku za vreme socijalističkog režima prolazi kroz glavu, režima čija se praksa sastoji u tome da ispravno vaspitava svoje „robove“.</i>
Dezorijentacija	Mona: <i>Nemačka posle ujedinjenja nam pokazuje jedno dezorijentisano društvo koje se ogleda u Klemensovim glavnim likovima.</i>
Solidarnost	Jana: <i>Sve što su za njihovih 17 godina znali je bilo da su tu jedan za drugog i da na sebi nose isti teret.</i>
Prijateljstvo	Lena: <i>Prijatelji su kao braća, žele i hoće da urade jedan za drugog sve.</i>
Kriminal	Jana: <i>Oni biraju put droge, nasilja, alkohola, ali to im ne pomaže puno da postignu krajnji cilj.</i>
Želje	Tea: <i>Majerovi glavni junaci imaju želju za slobodom i čežnju da budu priznati od strane drugih.</i>
Emocije (bes, strah, ljubav, nesigurnost)	Jana: <i>To su ljudi puni besa na nešto što ne vide, ali oni to zaista osećaju.</i>
Porodični odnosi	Mona: <i>Za mlade, njihova družina koju su sami napravili fungira kao druga porodica koja nadomešta njihovu sopstvenu porodicu neuspelih brakova. Ova druga porodica im nudi zaštitu u borbi protiv sopstvenih roditelja, neprijateljskih bandi i policije.</i>

Navedeni obrasci prožimaju karakterizaciju glavnih likova u studentskim stavovima. Oni se mogu posmatrati i kao univerzalije, koje su prisutne i u drugim govornim zajednicama. Studentkinje nisu imale problema pri razumevanju teksta zbog stranih kulturnih šema. Iznenadujuća je bila distanca iskazana prema likovima romana. Nekoliko studentkinja eksplicitno navodi da nisu mogle da se identifikuju sa glavnim junacima ni sa njihovim karakterima: *sa karakterima, sa kojima imam tako malo zajedničkog (Anja)*. Lina čak ističe da je razočarana književnim tekstom. Čitala je priče Klemensa Majera iz zbirke *Noć, svetla*, koje su joj se jako dopale, pa je od romana očekivala mnogo više. Pod utiskom

nedavno pročitanih romana *Dr Faustus* i *Limeni doboš*, ona je za ovaj roman očigledno postavila izuzetno visoke književnoumetničke zahteve, koji, po njoj, nisu bili ispunjeni. Iako su izostale burne emocije kao one na roman *Dobri dani*, roman im se ipak svima dopao. Iskustva fiktivnih junaka transponovale su na svoje životne svetove.

Kaja: *U životu se ne radi o tome da se imaju dobre karte, već da se i sa lošim kartama dobro igra: osim toga, život čoveka je onakav kakvog ga formira u mislima.*

Zaključak i implikacije za nastavnu praksu

Prva hipoteza da studentkinje nemaju dovoljno znanja o KIO nemačke govorne zajednice, posebno KIO Istočna Nemačka, Ujedinjenje i period neposredno posle ujedinjenja se može potvrditi. Ispitanice su svesne nedostataka znanja, što jasno i iskazuju. Osim jedne ispitanice, koja kaže da se sa životom u periodu promena upoznala učestvujući u jednom istraživačkom projektu, koji bliže ne opisuje, svi ostali ocenili su svoje znanje kao nedovoljno:

Lena: *O NDR-u, Nemačkoj Demokratskoj Republici znam da je nastala 1945. i to posle podele Nemačke. NDR je bila pod ruskom vladavinom. Zavisila je od Sovjetskog Saveza. U NDR-u su ljudi živeli teže nego ljudi u SRN. Preokret koji se dogodio padom Berlinskog zida 9. novembra 1989. ponovo je ujedinio dve nemačke države. To je sve što znam o tome.*

Druga hipoteza da će im nedostatak kulturnog znanja onemogućavati razumevanje književnih tekstova i užitak u čitanju se odbacuje. Njihovo razumevanje tekstova i stranosti u njima upućuje na to da ih nedostatak znanja o navedenim kulturnim interpretivnim obrascima nije zaustavio u čitanju, te da su se na mestima nerazumevanja same informisale traženjem podataka na internetu. Za razliku od kulturnog znanja, studentkinje su u prethodne tri godine stekle veliki broj književnih kompetencija neophodnih za razumevanje književnih tekstova, što im je pomoglo i pri tumačenju, rekonstrukciji i ekspliciranju implicitnih stranih KIO. Treća hipoteza da studentkinje nemaju dovoljno izgrađenu kritičku i samokritičku društvenu svest se takođe odbacuje. Studentkinje su veoma emotivno reagujući na književni tekst *Dobri dani* (bes, strah, razočaranje, čežnja), zauzele izrazito kritički stav prema sopstvenoj kulturi. (Mona: *Rat, bombe i Milošević obeležile su naše detinjstvo... Nekada nije bilo nacionalizma, a danas je postalo normalno da mrzimo zemlje iz okruženja i o njima loše pričamo*). U romanu *Dok smo sanjali* utvrdile su apolitičnost glavnih junaka, uticaj porodice na mlade ljude, uticaj društvenih promena na pojedinačne individue, na njihov lični razvoj i njihove emotivne, etničke, socijalne i porodične odnose.

Recipirajući sporedne tekstove i glavni tekst, studentkinje su proširile kulturna znanja o životu u Nemačkoj u određenom istorijskom periodu. Razumevanje stranog kroz tekstove prihvatile su afirmativno, skeptički ili kritički (Altmayer 2004, 64). Književni tekstovi su im pružili mogućnost proširivanja znanja (Leskovec 2014, 128) bez komunikativno-društvene kontrole, čime je postignut prvi postavljen cilj. Drugi i treći cilj – osposobljavanje za samostalno, argumentovano, kritičko i samokritičko čitanje i tumačenje tekstova i kulturnih obrazaca u njima, kao i razvijanje svesti o društveno-političkom angažovanju i potrebi društveno-političke kritike kako sopstvenog, tako i društva ciljne kulture, takođe se smatra postignutim.

Ovo istraživanje ukazuje na potrebu uvođenja lingvokulturoloških predmeta na Katedri za nemački jezik i književnost Filološko-umetničkog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu. Valjalo bi ga produbiti istraživanjima o ovladavanju interkulturalnim kompetencijama i na drugim godinama studija, uporediti ih i tada konkretizovati predloge za izmenu i dopunu kurikuluma i silabusa na kragujevačkoj Katedri za germanistiku. Takođe je neophodno sprovesti dodatna istraživanja koristeći kvalitativne postupke problemskog intervjua i grupne diskusije.

Međutim, sprovedena nastava, metode i metodologija predstavljeni u ovom radu primenjive su ne samo na katedrama za germanistiku, već i na drugim filološkim studijskim odsecima u Srbiji. Značajni impulsi se mogu preneti i u školsku nastavu kako stranih jezika, tako i srpskog jezika i književnosti. Proistekao iz nastavne prakse, teorijski utemeljen, ovaj rad se nastavnoj praksi vraća radi poboljšanja njene efikasnosti i u uslovima neposredne, ali i onlajn nastave.

Reference:

- Altmayer, Claus. 2004. *Kultur als Hypertext*. München: iudicium.
- Altmayer, Claus. 2009. „Instrumente für die empirische Erforschung kultureller Lernprozesse im Kontext von Deutsch als Fremdsprache“. *Interkulturelle Kompetenz und fremdsprachliches Lernen. Modelle, Empirie, Evaluation*, Hrsg. Hu, Adelheid&Michael Byram, 123-138. Tübingen: Narr.
- Altmayer, Claus. 2014. „Zur Rolle der Literatur im Rahmen der Kulturstudien Deutsch als Fremdsprache“. *Literatur in Deutsch als Fremdsprache und internationaler Germanistik. Konzepte, Themen, Forschungsperspektiven*, Hrsg. Altmayer Claus, Michael Dobstadt, Renate Riedner, Carmen Schier, 25-37. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Dinić Marko. 2019. *Die guten Tage*. Wien: Paul Zolnay.
- Dobstadt, Michale&Riedner, Renate. 2014. „Zur Rolle und Funktion der Literatur und des Literarischen in Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Forschungsfeld und Forschungsperspektiven der Literaturwissenschaft im Fach“. *Literatur in Deutsch als Fremdsprache und internationaler Germanistik. Konzepte, Themen, Forschungsperspektiven*, Hrsg. Altmayer Claus, Michael Dobstadt, Renate Riedner, Carmen Schier, 153-169. Tübingen: Stauffenburg Verlag.

- Hallet, Wolfgang. 2006. „Tasks in kulturwissenschaftlicher Perspektive: Kulturelle Partizipation und die Modellierung kultureller Diskurse durch Tasks“. *Aufgabenorientierung als Aufgabe. Arbeitspapiere der 26. Frühjahrskonferenz zur Erforschung des Fremdsprachenunterrichts*, 72-83. Tübingen: Narr.
- Honnef-Becker, Irmgard. 2006. *Interkulturalität als neue Perspektive der Deutschdidaktik*. Nordhausen: Traugott Bautz.
- Kramsch Claire. 2006. “From Communicative Competence to Symbolic Competence”. *The Modern Language Journal* 90/2, 249 – 252. https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2006.00395_3.x
- Leskovec, Andrea. 2014. „Literaturwissenschaftliche Methoden im fremdsprachlichen Literaturunterricht“. *Literatur in Deutsch als Fremdsprache und internationaler Germanistik. Konzepte, Themen, Forschungsperspektiven*, Hrsg. Altmayer Claus, Michael Dobstadt, Renate Riedner, Carmen Schier, 119-130. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Mayer Clemens. 2006. *Als wir träumten*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Mayring, Philip. 2002. *Qualitative Sozialforschung*. Weinheim und Basel: Beltz Verlag.
- Petrović Jilih, Marina. 2016. *Svi smo bili tekst... Sadašnje stanje u institucionalizovanoj nastavi književnosti u Srbiji: empirijsko istraživanje sprovedeno među studentima i studentkinjama germanistike*. Kragujevac: FILUM.
- Schier, Carmen. 2014. „Ästhetische Bildung im fremdsprachlichen Literaturunterricht als Grundlage für nachhaltiges Lernen – ein unterschätzter Zugang zu Literatur im DaF“. *Literatur in Deutsch als Fremdsprache und internationaler Germanistik. Konzepte, Themen, Forschungsperspektiven*, Hrsg. Altmayer Claus, Michael Dobstadt, Renate Riedner, Carmen Schier, 51-64. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Skorniakova, Kristina. 2014. „Kognition, Literatur, Kultur. Theoretische Grundlagen für die empirische Erforschung des kulturellen Deutungslehrens beim Lesen literarischer Texte in der Fremdsprache Deutsch.“. *Literatur in Deutsch als Fremdsprache und internationaler Germanistik. Konzepte, Themen, Forschungsperspektiven*, Hrsg. Altmayer Claus, Michael Dobstadt, Renate Riedner, Carmen Schier, 39-50. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Šlibar, Neva. 2011. *Wie didaktisiere ich literarische Texte?: neue Maturatexte und viele andere im DaF-Unterricht*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Schmidt, Siegfried J. 1991. *Grundriß der Empirischen Literaturwissenschaft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Zobenica, Nikolina. 2018. *Didaktika nemačke književnosti kao strane*. Novi Sad: Filozofski fakultet.

Marina M. Petrović Jilih
Department of German Studies, Faculty of Philology and Arts
University of Kragujevac

*Culture in Literature and Literature in Culture in the Germanistic Training
in Literature – Analysis of a Case from Teaching Practice*

Building upon the current culturological and literary didactic discourse, this paper analyses the cultural knowledge implicated in the chosen literary texts and explicitly located in students' essays. Since the culturological research treats individuals acting as subjects, and therefore responsible for interpreting and creating their actions, the qualitative methodology is applied and the scientific design of document analysis. The sample consists of the final year students (2020/2021) academic year of the Department of German Studies of the Faculty of Philology and Arts of the University of Kragujevac. It is postulated that the students do not possess adequate cultural and culturological knowledge of the divided Germany, that their critical and self-critical social consciousness is not fully developed, and that this will impede the understanding of the literary texts. Starting from the research questions: what is the extent of the students' command of the cultural interpretive patterns from the period of the German Democratic Republic and immediately after the German unification, and do they perform the literary, culturological, and cultural competences needed for the understanding of novels and their independent interpretation, the following aims were established: enabling the students to identify cultural knowledge in literary texts; enabling the students for independent, grounded, critical, and self-critical reading and interpretation of the texts and cultural patterns therein, as well as the development of awareness of social-political engagement and the need for social-political critique of their own and the target culture society. On the base of categorisation and sub-categorisation of cultural patterns, as well as the reflections on literary texts derived from the analysis of students' essays, the conclusion has been reached that the suggested didactic model corresponds to the established aims, and that, since it is derived directly from the teaching practice, it can be considered as a modest contribution to its advancement.

Key words: literature didactics, literary texts, cultural interpretive patterns, culture, teaching, qualitative research, analysis of documents

*Kultur in der Literatur und Literatur in der Kultur im germanistischen
Literaturunterricht –*

Analyse der Beispiele aus der Unterrichtspraxis

Diese Arbeit geht vom aktuellen literaturdidaktischen Diskurs aus, um sich dann mit der Analyse und Kategorisierung des in ausgesuchten Texten implizierten „kulturellen“ Wissens zu beschäftigen und es zu explizieren. Da sich kulturwissenschaftliche Forschungen mit Subjekten als Individuen bzw. mit ihren Deutungen der konstruierten Wirklichkeit auseinandersetzen, liegt ihr eine qualitative empirische Untersuchung mit Forschungsdesign Einzelfallanalyse zugrunde. Es werden Dokumente analysiert – in diesem konkreten Fall studentische Aufsätze zu vorgegebenen Themen. Teilgenommen haben Studierende des vierten Studienjahres des Lehrstuhls für Deutsche Sprache und Literatur an der Fakultät für Philologie und Künste der Universität Kragujevac. Man geht von der Ahnnahe aus, dass die Studierenden mangelndes Wissen über die Kultur in geteiltem Deutschland und über die Wende haben; dass ihr (selbst)kritisches gesellschaftspolitisches Bewußtsein nicht entwickelt ist; dass die genannten Mangel sie beim Verstehen und lustvollen Lesen der literarischen Texte hindern wird. Es geht hier um die zu ermittelnden Kenntnisse zu kulturellen Deutungsmustern „DDR“ und „Wende“, die es durch filmische und literarische Texte rauszusuchen galt. Eine weitere Forschungsfrage betrifft die literarischen Kompetenzen und ihre Bedeutung für das Verstehen literarischer Texte. Als Ziele gelten: Befähigung der Studierenden, kulturelle Muster in literarischen Texten zu explizieren; Befähigung der Studierenden, argumentativ, kritisch und selbstkritisch Texte zu lesen; Befähigung der Studierenden die fiktive und die Lebenswelt miteinander zu verbinden. Aufgrund der gewonnenen Daten und und Kategorien, konnte sich das Modell als erfolgreich bestätigen, so dass diese Arbeit im theoretischen und praktischen Sinne einen wichtigen Beitrag für die serbische Literaturdidaktik darstellt.

Schlüsselwörter: Literaturdidaktik, literarische Texte, kulturelle Deutungsmuster, Kultur, Unterricht, qualitative Untersuchungen, Dokumentenanalyse

Primljeno / Received: 12. 07. 2022.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 12. 08. 2022.